

Területi különbségek a népesség öregedési folyamatában

A tartalomból

- 1 Bevezető
- 1 Országos irányzatok
- 1 Népeség nagyság-kategóriák szerinti különbségek
- 2 Régiók és megyék szerinti eltérések
- 3 Kistérségek szerinti különbségek
- 3 Budapest kerületenkénti különbségei

mutató értéke közel két évtized alatt három és fél évvel lett magasabb, 2009-re 40,8 évre emelkedett. A nők átlagos életkora gyorsabban növekedett, mint a férfiaké. A vizsgált időszakban a férfiak átlagos életkora 3 évvel, a nőké 3,8 évvel lett magasabb, így a nemek közötti különbség tovább nőtt: 3,5-ről 4,3 évre.

1. tábla

A népesség öregedésének fontosabb mutatói

Év	Átlagos életkor, év				Száz	
	férfi	nő	össze- sen	különb- ség	gyer- mek- korúra	aktív korúra
1990	35,5	39,0	37,3	3,5	64	20
2009	38,5	42,8	40,8	4,3	110	24
Növekedés 1990 óta	3,0	3,8	3,5	0,8	45	4

Az átlagos életkor emelkedésében fontos szerepet játszott a gyermek- és időskorosztályok egymáshoz viszonyított arányának változása, amit leg-szemléletesebben az öregedési indexszel jellemezhetünk.

A népesség korösszetételében hosszú időszakon keresztül több volt a gyermek-, mint az időskorú lakos. 1990-ben száz gyermekkorúra 64, 2001-ben már 91 időskorú jutott. Először 2005-ben haladta meg a 65 éves és ennél idősebb lakosok száma a 15 év alattiakét, 2009 elejére pedig már 110 időskorú jutott száz gyermekkorúra.

Az időskorúak eltartottsági mutatója ugyancsak emelkedett a vizsgált időszakban. 1990-ben száz aktív korúra 20, 2009-ben 24 időskorú lakos jutott.

Népeség nagyság kategóriák szerinti különbségek

Az eltérő termékenység és halandóság, valamint a belföldi vándorlási egyenleg lényegesen befolyásolják a különböző népeség számú települések előregedési folyamatát. Minél kisebb népeségű településcsoportot vizsgálunk, annál magasabb a lakosság átlagos életkora. Ez a megállapítás a 20 ezer fő alatti településekre igaz, ahol 2009-ben az ország lakosságának több mint fele (52,2%) él. A 20-100 ezres létszámú településeken lassan emelkedik az átlagos életkor, ami Budapesten a legmagasabb: átlagosan 42,5 év. (1990-ben még az 500 fő alatti települések átlagos életkora /41,1/ volt a legmagasabb.) Az átlagéletkor növekedése azonban a nagyobb településeken volt gyorsabb, így a település nagyság-kategóriák szerinti különbség kevesebb mint felére csökkent, azaz jelentős kiegyenlítődség ment végbe.

Bevezető

A magyar társadalom számára – hasonlóan az Európai Unió más országaihoz – a népesség korösszetételének alakulása az egyik legnagyobb demográfiai kihívás: társadalmunk öregszik, és ez nem átmeneti jelenség, hanem tartósodni, elmélyülni látszó folyamat. Az évek óta alacsony (100 ezer alatti) születésszám mellett a várható élettartam növekedése az idősök arányának emelkedését eredményezi a gyermekkorúakkal szemben. Emellett az elmúlt húsz évben az aktív, munkavállalási korú népesség aránya is nőtt. Az országos tendenciák jelentős területi különbségeket takarnak.

Az alábbiakban az 1990 óta lezajlott öregedési folyamat területi eltéréseit tekintjük át. Ehhez az átlagos életkor mellett az öregedési indexet használjuk, ami azt fejezi ki, hogy száz gyermekkorúra hány időskorú, 64 év feletti lakos jut. Az index 100 feletti értéke azt jelenti, hogy a vizsgált népességben létszámát tekintve több az időskorú, mint a 15 év alatti gyermekkorú; 100 alatti érték esetén pedig az időskorúak száma nem éri el a gyermekkorúakét. Társadalmi-gazdasági szempontból fontos indikátor az időskorú és az aktív korú, a 15-64 éves népesség létszámának összevetése. Ez az ún. eltartottsági ráta azt mutatja, hogy az időskorúak társadalmi szinten mekkora eltartási terhet jelentenek az aktív korúak számára. Minél alacsonyabb a száz aktív korúra jutó időskorúak száma, annál kisebb ez az eltartottság; és fordítva.

Országos irányzatok

Az elmúlt két évtized demográfiai változásai jelentős elmozdulást eredményeztek a népesség kor szerinti összetételében. Ezek a lakosság átlagos életkorára is hatással voltak. 1990-ben az átlagos életkor 37,3 év volt; a

2. tábla

A népesség öregedésének fontosabb mutatói népességnagyság-kategória szerint

Népesség-nagyság-kategória	Átlagos életkor, év		Száz			
			gyermekkorúra		aktív korúra	
	2009	növekedés 1990 óta	2009	növekedés 1990 óta	2009	növekedés 1990 óta
–499	42,1	1,0	125	24	29	0
500–999	41,4	2,0	114	32	27	2
1000–1999	40,4	2,4	100	31	24	2
2000–4999	40,2	2,8	98	34	23	2
5000–9999	40,2	3,5	99	40	23	4
10 000–19 999	39,9	4,3	94	44	22	4
20 000–49 999	40,6	4,4	108	53	23	6
50 000–99 999	40,7	5,3	113	65	22	7
100 000–	40,2	4,7	110	58	22	6
Budapest	42,5	3,1	147	57	27	3
Összesen	40,8	3,5	110	45	24	4

Az öregedési index értéke Budapesten kiemelkedően magas: 147 időskorú jut száz gyermekkorúra. Az ötszáz főnél kisebb, illetve az 500-999 fő közötti aprófalvas településeken szintén magasak az értékek. A mutató alapján a legfiatalabb településeket a 2000 és 20 ezer fő közötti népességnagyság-kategóriákban találjuk, 100 alatti értékekkel, ami azt jelenti, hogy ezekben a településcsoportokban a 15 év alattiak száma még meghaladja a 64 év felettiekét.

Lényegesen kisebb változásokat mutat az idősöknek az aktív korúakhoz számított aránya. Az idősök eltartottsági mutatója az 500 fő alatti népességszámú települések esetében a legmagasabb (29), több mint 20 százalékkal haladja meg az országos átlagot. Ezt követi Budapest és az 500–999 fős települések magas értéke (27). A mutató a 10 és 20 ezer fő közötti, valamint az 50 ezres népességnagyságot meghaladó lélekszámú települések esetében a legalacsonyabb, ahol száz 15–64 évesre 22 időskorú lakos jut. Itt is kiegyenlítődés zajlott le az elmúlt 20 évben a különböző népességnagyságú településcsoportok között.

Összességében mindhárom mutatót tekintve az ezer fő alatti települések és Budapest értékei az országos átlag fölött helyezkednek el, jelezvén, hogy e településeken a legelőrehaladottabb a népesség öregedési folyamata.

Régiók és megyék szerinti eltérések

A régiók, valamint az őket alkotó megyék öregedési mutatói eltérően alakultak az elmúlt 20 év során. Az átlagos életkort tekintve két szomszédos régióban találjuk a legmagasabb (Dél-Alföld: 41,4 év) és a legalacsonyabb (Észak-Alföld: 39,4 év) értékeket. Megyék szerint vizsgálva Budapest mellett az átlagos életkor Zalaiban és Békésben a legmagasabb (42,2 év), a legalacsonyabb pedig Szabolcs-Szatmár-Bereg (38,3 év) és Pest (39,0) megye területén. A legfiatalabb és a legkorosabb megyék között 2009-ben 4,2 év volt a különbség (1990-ben 4,7).

Az időskorú lakosok aránya a fővárosban és Békés megyében a legnagyobb (18% fölötti értékkel), Szabolcs-Szatmár-Bereg és Pest megyében a legkisebb (14% alatt).

Ha az öregedési indexet vizsgáljuk - ami a gyermekkorúakhoz viszonyítva fejezi ki az időskorúak arányát -, kissé más képet kapunk, mint az átlagos életkor esetében. A legmagasabb értéket a Dél-Alföld régióban találjuk, ezt követi Nyugat-Dunántúl, Dél-Dunántúl, valamint Közép-Magyarország. E régiókon belül Békésben 131, Zalaiban 133, Budapesten 147 időskorú lakos jut száz gyermekkorúra; utóbbi az országos átlagot 34%-kal haladja meg. Az országosnál alacsonyabb értékekkel Észak-Alföld, Észak-Magyarország és Közép-Dunántúl rendelkezik. Az öregedési index értéke mindössze négy megyében maradt 100 alatt: Szabolcs-Szatmár-Beregben (76), Pestben (82), Hajdú-Biharban (92), és Borsod-Abaúj-Zemplénben (97). Ezekben a megyékben a gyermekkorúak aránya jelenleg még nagyobb, mint a 64 évnél idősebbeké. Az elmúlt húsz évben a főváros előregedésével egyidejűleg megfigyelhető az agglomerációs vonzáskörzetet magába foglaló Pest megye fiatalodása: a főváros idősödő kerületeiből a fiatalok, a kisgyermekes családok – budapesti munkalehetőségeiket megtartva – egyre nagyobb arányban választják az ingázó, vidéki életformát. Emellett Pest megye a többi megyével szemben is bevándorlási többlettel rendelkezik; öregedési indexe alapján 1990-ben a hetedik, mára Szabolcs-Szatmár-Bereg után a második legfiatalabb népességű megye. Az időskorúak eltartottsági rátáját vizsgálva a régiók között Dél-Alföld és Észak-Magyarország értékei a legmagasabbak (25). Az országos átlaghoz képest kevesebb időskorú jut száz aktív korú lakosra Közép-Dunántúlon és Észak-Alföldön (22).

3. tábla

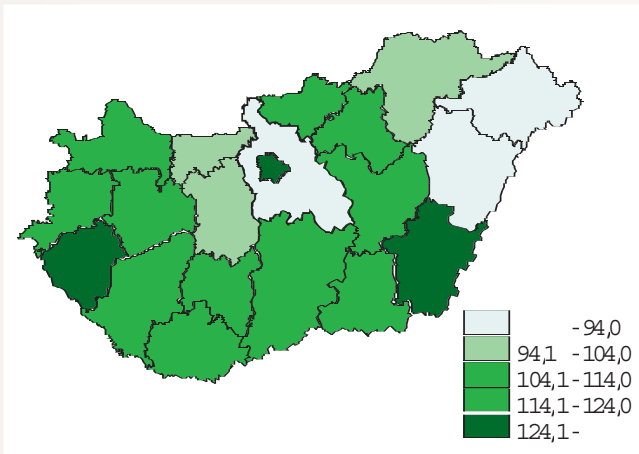
A népesség öregedésének fontosabb mutatói régió szerint

Régió	Átlagos életkor, év		Száz			
			gyermekkorúra		aktív korúra	
	2009	növekedés 1990 óta	2009	növekedés 1990 óta	2009	növekedés 1990 óta
Közép-Magyarország	41,0	2,6	116	38	24	2
Közép-Dunántúl	40,5	4,7	107	57	22	6
Nyugat-Dunántúl	41,2	4,1	117	53	24	3
Dél-Dunántúl	41,3	4,0	116	53	24	5
Észak-Magyarország	40,6	3,6	106	46	25	6
Észak-Alföld	39,4	3,6	90	37	22	3
Dél-Alföld	41,4	3,4	120	49	25	3
Összesen	40,8	3,5	110	45	24	4

Megyei szinten nézve Békésben, Nógrádban, valamint a fővárosban jut a legtöbb 64 év feletti lakos az aktív korúakra (26-27), a legkevesebb pedig Szabolcs-Szatmár-Bereg és Pest megyében (20). Más szóval a legkisebb időskorú eltartottságot mutató megyékben öt aktív korú lakosra jut egy időskorú, a legmagasabb eltartottságú megyékben viszont kevesebb mint négyre.

1. ábra

Száz gyermekkorúra jutó időskorú megyénként, 2009. január 1.

Kistérségek szerinti különbségek

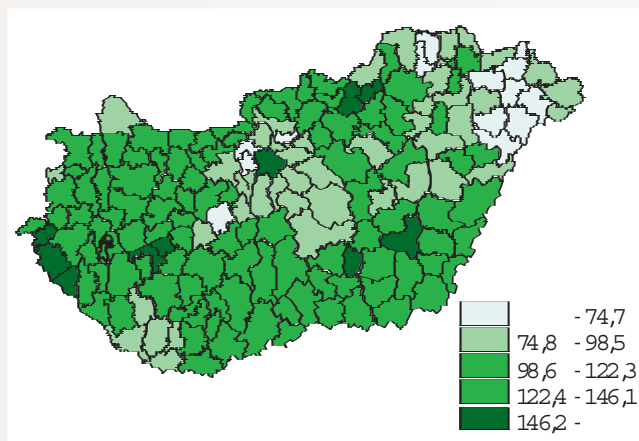
2009-ben az átlagos életkort tekintve az ország legidősebb kistérsége az Óriszentpéteri volt, 45,7 évvel, a legfiatalabb a Hajdúhadházi, 36,5 évvel. Az országos átlagot jóval meghaladó, 44 év feletti átlagos életkor található a Balatonföldvári, a Pétervásárai és a Lenti kistérségekben, miközben 37 év alatti az Encsi kistérség átlagéletkora, de nem éri el a 38 évet Szabolcs-Szatmár-Bereg megye öt, illetve Borsod-Abaúj-Zemplén és Pest megye további egy-egy kistérsége sem.

Az öregedési indexet vizsgálva több mint háromszoros a különbség az Óriszentpéteri és a Hajdúhadházi kistérségek között; előbbinél száz gyermekkorúra 188, utóbbinál 59 időskorú lakos jut. Jóval több a gyermekkorú, mint az időskorú lakos Szabolcs-Szatmár-Bereg megye hét, Pest megye három, Borsod-Abaúj-Zemplén megye két, Hajdú-Bihar és Fejér megye egy-egy kistérségében, ahol a mutató értéke 75 alatt van. Ezzel szemben száz gyermekkorúra több mint 150 időskorú lakos jut Somogy és Heves megye két-két, Békés, Vas és Zala megye egy-egy kistérségében. Megyén belül vizsgálva Vasban találjuk a legnagyobb különbséget a kistérségek mutatóiban. Az Óriszentpéteri és Kőszegi kistérségek öregedési indexében és eltartottsági rátájában közel kétszeres a különbség: 188, és 97, illetve 36 és 21. A legegységesebb képet a Tolna megyei kistérségek mutatják.

Az időskorúak eltartottsági rátája alapján a legkisebb eltartási teher Veresegyházi kistérségben van, ahol száz aktív korú lakosra 17 időskorú jut, a rangsor másik végén pedig ebben a mutatóban is az Óriszentpéteri kistérség található, 36 időskorú lakossal.

2. ábra

Száz gyermekkorúra jutó időskorú kistérségenként, 2009. január 1.

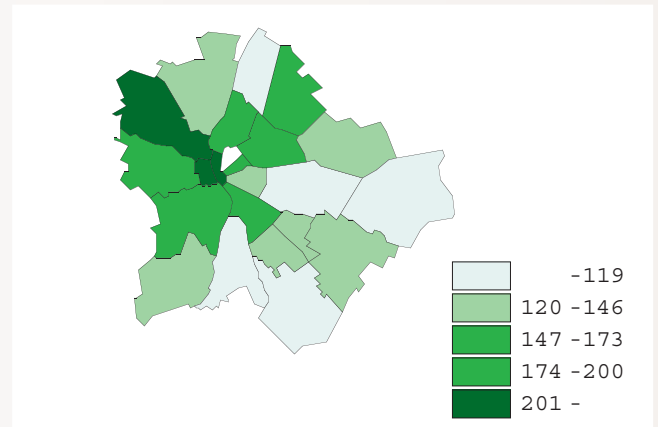
Budapest kerületenkénti különbségei

A főváros kerületei mindhárom indikátor tekintetében igen nagy eltéréseket mutatnak. A lakosság átlagos életkorát nézve Budapest legidősebb területi egysége az V. kerület 46,8 évvel, ezen belül a férfiaké 43,2, a nők közel 50 év (49,8) – 4,7, illetve 7 évvel haladja meg a férfiak és nők országos átlagos életkorát. A főváros legfiatalabb kerülete a IV., ahol a mutató nem éri el a 40 évet sem (39,8). Az V. kerület lakosai átlagosan 7 évvel idősebbek, mint a IV. kerületbeliek, a férfiaknál 5,6 a nőknél 8,2 év a különbség. A főváros jelentős elöregedését mutatja, hogy 23 kerülete közül 19-ben az átlagos életkor meghaladja az országos értéket, közülük is az V. mellett az I., II, és XII. kerület lakosai a legidősebbek; az országos átlagnál alacsonyabb életkor a IV. kerületen kívül csak a X., a XVII. és a XXIII. kerületben található. Az idősebb kerületekben az átlagosan magasabb életkort a nők nagy száma okozza, akik nemcsak többen vannak, de a várható élettartamuk is magasabb, mint a férfiaké.

Az öregedési indexet tekintve is jelentős, háromszoros a különbség a legidősebb (V.) és a legfiatalabb (IV.) kerület között. A belvárosban száz gyermekkorúra 280 időskorú lakos jut; s csupán a IV. kerület „dicsekedhet” azzal, hogy a gyermekkorúak száma és aránya náluk még meghaladja az időskorúakét: ott 95 időskorú lakos jut száz 15 éven aluli gyermekre. Az öregedési indexet tekintve a főváros 23 kerülete közül 21 az országos átlag fölötti értékkel rendelkezik, ezek között is a budai oldalon az I., II., és XII., a pesti oldalon az V. és a VI. kerület értékei haladják, illetve közelítik meg az országos átlag kétszeresét. Az öregedési index az országos átlag alatt van a IV. kerületen kívül a XVII. kerületben is, de fővárosi viszonylatban a fiatalabbak közé tartozik még Soroksár, Kőbánya és Csepel lakossága, ahol rendre 112, 113, illetve 118 időskorú jut száz gyermekkorúra.

3. ábra

Száz gyermekkorúra jutó időskorú Budapest kerületeiben, 2009. január 1.

Az időskorúak eltartottsági rátája az I. kerületben a legmagasabb, ott száz aktív korúra 43 időskorú lakos jut, szemben a IV. kerületi 17-tel, ahol a legalacsonyabb a mutató értéke; a különbség 2,5-szeres. Ez azt jelenti, hogy míg az I. kerületben alig két és fél aktív korú lakosra, addig a IV. kerületben közel hatra jut egy időskorú. Az időskorú eltartottsági ráta tekintetében a főváros 23 kerülete közül 15 haladja meg az országos átlagot; az I. kerületen kívül még a II., XII., V. és a XIV. kerületekben magas a mutató értéke (33 és 40 között); viszonylag alacsony a IV. kerület mellett a VII., a X., a XVII., a XXI., valamint a XXIII. kerületekben is, ahol 21–22 időskorú jut száz aktív korú lakosra.

Összegzésként megállapítható, hogy mindhárom mutató alapján a főváros budai kerületei mutatják leginkább az idősödés jeleit – egyedül a XXII. kerület tartozik a fiatalabb korösszetételű harmadba, – ugyanakkor a pesti oldalon a kép meglehetősen heterogén, mivel itt található a fővároson belüli legfiatalabb és legidősebb korösszetételű kerületek.

További információk, adatok (linkek):

[További táblázatok](#)

Elérhetőségek:

[Kozák Kökény@ksh.hu](mailto:Kozak.Kokeny@ksh.hu)

Telefon: 345–6213

[Információs szolgálat](#)

Telefon: 345–6789

www.ksh.hu